

Przed II Kongresem Towarzystw Naukowych w Polsce

Rada Towarzystw Naukowych funkcjonująca przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk organizuje w dniach 14-15 września 2018 roku w Poznaniu II Kongres Towarzystw Naukowych. Współorganizatorami Kongresu są Polska Akademia Umiejętności, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk i Towarzystwo Naukowe Płockie. Hasło Kongresu brzmi „Rola towarzystw naukowych w rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej”.

Przypomnieć należy, że I Kongres Towarzystw Naukowych obradował w Warszawie w dniach 17-18 września 2013 roku pod hasłem „Towarzystwa Naukowe w Polsce: dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie”. Uczestniczyło w nim ponad 200 osób reprezentujących ponad 450.tysięczną społeczność członków towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych, których liczba systematycznie wzrasta. Obrady I Kongresu uświadomiły skalę rozwoju towarzystw naukowych, ich zróżnicowanie widoczne na poziomie przedmiotu badań, instytucjonalizacji, zasięgu oddziaływania, finansowania, itd. oraz rzeczywisty wkład społecznego ruchu naukowego w budowanie tożsamości dyscyplin a także obywatelskości i patriotyzmu. Jak podkreślali uczestnicy Kongresu, towarzystwa zakładane w XIX wieku na gruncie emancypacji idei oświecenia, przykładowo Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie (1800), Towarzystwo Naukowe w Krakowie (1815), Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Lublinie (1818), Towarzystwo Naukowe Płockie (1820), Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (1857), Akademia Umiejętności w Krakowie (1873), Towarzystwo Naukowe w Toruniu (1875) rekompensowały w warunkach zaborowych działalność niepodległościową. W Drugiej Rzeczypospolitej funkcjonowały 144 towarzystwa koncentrujące się na upowszechnianiu wiedzy, wykształcaniu ośrodków kulturotwórczych, scaleniu inteligencji. Mimo spustoszenia podczas i po II wojnie światowej, towarzystwa odnalazły swoją formułę aktywności na bazie Polskiej Akademii Nauk. W latach 1963-1975 funkcjonowała Rada Towarzystw Naukowych i Upowszechniania Nauki, przekształcona następnie w Radę Towarzystw Naukowych. W jej skład wchodzi demokratycznie wybrani przedstawiciele różnych rodzajów towarzystw i stowarzyszeń, co czyni z Rady organ kompetentny i reprezentatywny dla środowiska. Afiliacja przy Prezydium PAN znacząco akcentuje rolę i pozycję towarzystw w polityce naukowej, kulturalnej i społecznej państwa.

Jak napisał Zbigniew Kruszewski, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, a zarazem przewodniczący Rady w „Przedmowie” do obszernej, dwutomowej publikacji kongresowej: „Obecnie towarzystwa działają jako społeczne organizacje naukowe, a swoje

zadania i cele wypełniają przez działania edukacyjne, eksperckie, promocyjne, opiekuńcze nad dobrami kultury narodowej. Towarzystwa regionalne zajmują się badaniami nad regionem, upowszechnianiem i popularyzacją nauki, prowadzeniem bibliotek, w tym bibliotek naukowych, archiwów, muzeów. Znaczącą pozycją w działalności towarzystw i stowarzyszeń naukowych jest działalność wydawnicza. Obejmuje ona tak publikacje zwarte, okazjonalne, jak też czasopisma, roczniki, zeszyty naukowe itp.

Towarzystwa naukowe w swojej działalności, niezależnie od okresu, w którym funkcjonują, stały się pomostem przepływu wiedzy, zachowań z nauki do gospodarki i do ogółu społeczeństwa, niezależnie od tego, czy dotyczy to nauk technicznych, humanistycznych, społecznych, biologicznych, medycznych itp.

Obecnie przed towarzystwami i stowarzyszeniami naukowymi pojawiają się nowe wyzwania. Jak powszechnie wiadomo, filarami działalności gospodarczej, szczególnie w okresach kryzysowych są: aktywność społeczeństwa obywatelskiego, jego mobilność, kreatywność i dynamika działania. Towarzystwa naukowe ze swoimi członkami wpisują się w te obszary aktywności społeczno-gospodarczej, widać to szczególnie wyraźnie w działaniach stowarzyszeń naukowo-technicznych zgrupowanych w Naczelnej Organizacji Technicznej.

W tych wszystkich działaniach towarzystw i stowarzyszeń naukowych na uwagę zasługuje fakt, że na przestrzeni dziejów funkcjonują one w oparciu o potencjał pasjonatów społecznych – członków i zarządów, które podejmują rozmaite działania zarówno w przestrzeni nauki, kultury, edukacji, jak i wychowania, niezależnie od epoki”.

I Kongres Towarzystw Naukowych zakończył się przyjęciem uchwały dotyczącej konieczności zmian zasad funkcjonowania i finansowania towarzystw, co wyraża następujący akapit: „Kongres wyraża przekonanie, że towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne jako integralna część systemu nauki polskiej powinny znaleźć potwierdzenie swego statusu w systemie prawnym obowiązującym w Polsce poprzez ustawę o towarzystwach naukowych i stowarzyszeniach naukowo-technicznych; winny być także wspierane finansowo zarówno podmiotowo, jak i przedmiotowo na szczeblu centralnym ze środków budżetu Państwa oraz regionalnie i lokalnie ze środków samorządu województwa, powiatu lub gminy – w zależności od celów i zadań jakie realizują, a także przez organizacje społeczne i gospodarcze, na rzecz których wykonują określone zadania.

Kongres wyraża przekonanie, że potencjał ekspercki i moralny towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych nie jest należycie wykorzystywany w Kraju i apeluje o pilną zmianę tej sytuacji”.

Postulaty te poprzedza w treści uchwały omówienie statusu, form działania, charakteru aktywności, stylu pracy towarzystw ukierunkowanych m. in. na prowadzenie badań naukowych, w tym regionalnych, kształcenie ustawiczne, wydawanie książek i czasopism, prowadzenie bibliotek, muzeów, archiwów, wdrażanie projektów innowacyjnych i stymulujących mobilność kadry naukowej i technicznej.

We wspomnianej publikacji pokonferencyjnej, zasługującej na miano monografii, a zatytułowanej za pomocą hasła I Kongresu, wypowiedziało się blisko 80 badaczy i członków towarzystw omawiających specyfikę reprezentowanych dyscyplin naukowych i rodzajów towarzystw. Przykładowo: Towarzystwo Naukowe Prakseologii, Polskie Towarzystwo Geofizyczne, Naukowe Towarzystwo Informatyki Ekonomicznej, Towarzystwo Lekarskie Krakowskie, Polskie Towarzystwo Leśne, Polskie Towarzystwo Fizyczne, Śląskie Towarzystwo Muzyki Kościelnej, Polskie Towarzystwo Retoryczne, Polskie Towarzystwo Nauk Żywnościowych, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Polskie Towarzystwo Socjologiczne. Wyjątkowo licznie obecne były głosy animatorów towarzystw regionalnych, m. in., z Gdańska, Szczecina, Kalisza, Dłutowa, Płocka, Łodzi.

Interesujące wystąpienia uogólniające wygłosili: Magdalena Fikus „Jak RUN upowszechnia naukę”, Paweł Gotowiecki „Między misją a hobby. Działalność stowarzyszeń naukowo-kulturalnych w małych i średnich miejscowościach na wybranych przykładach”, Andrzej Grzywacz „Współdziałanie Polskiej Akademii Nauk ze społecznym ruchem naukowym”, Zbigniew Kruszewski „Rola towarzystw naukowych w urzeczywistnianiu idei społeczeństwa obywatelskiego”, Stanisław Kunikowski „Udział towarzystw naukowych w aktywizacji środowisk lokalnych i regionalnych w Polsce”, Julian Ławrynowicz „Wspomaganie społecznego ruchu naukowego w kilku krajach ościennych”, Grzegorz Majkowski „Znaczenie towarzystw naukowych w upowszechnianiu wiedzy o języku polskim”, Tadeusz Majsterkiewicz „50 lat działalności Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN”, Ewa Mańkiewicz-Cudny „Wkład społecznego ruchu naukowo-technicznego w rozwój gospodarczy kraju”, Elżbieta Mączyńska „Udział ruchu społeczno-naukowego w doradztwie gospodarczym i edukacji ekonomicznej”, Henryk Samsonowicz „Towarzystwa Naukowe – ich dziedzictwo kulturowe i naukowe”.

Cytowana tu książka „Towarzystwa Naukowe w Polsce” pod redakcją Z. Kruszewskiego (Wyd. PAN 2013), znakomicie odzwierciedla sytuację towarzystw i problemy organizacyjne ich działalności, zarazem uświadamia olbrzymi potencjał naukowy i społeczny towarzystw, które stały się ważnym elementem życia naukowego w Polsce. Kompendium to

powinno stanowić oczywisty punkt odniesienia w dyskusjach o pozycjonowaniu towarzystw naukowych, chociażby w kontekście ustawy nazwanej „konstytucja dla nauki”. W projekcie Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z 2017 roku można przeczytać m. in. „towarzystwa naukowe, tak jak uczelnie oraz inne instytucje badawcze, realizują misję o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa: wnoszą kluczowy wkład w innowacyjność gospodarki, przyczyniają się do rozwoju kultury, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym”. Toteż II Kongres Towarzystw Naukowych w Polsce, w zamierzeniu organizatorów będzie swoistą kontynuacją wcześniej podejmowanej problematyki. Planowany zakres tematyczny obejmuje:

1. rozwój i wkład towarzystw naukowych w kształtowanie świadomości narodowej i obywatelskiej na przestrzeni wieku,
2. ocenę wkładu towarzystw naukowych w rozwój społeczeństwa obywatelskiego,
3. rozwój i wkład towarzystw naukowych w kształtowanie kultury polskiej,
4. wpływ towarzystw naukowych na rozwój nauki w Polsce,
5. wpływ towarzystw naukowych na rozwój społeczno-ekonomiczny i rozwój regionów,
6. wpływ towarzystw naukowych na rozwój techniki i gospodarki w Polsce i w regionach,
7. ocenę wkładu towarzystw naukowych w upowszechnianie nauki w Polsce, w tym rozwój nowoczesnych form upowszechniania nauki,
8. sytuację prawną społecznego ruchu naukowego w Polsce,
9. system dofinansowania społecznego ruchu naukowego w Polsce ze środków przeznaczanych na naukę.

Należy wyraźnie podkreślić związek hasła II Kongresu z wymową 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, którego obchody trwają cały rok. Organizatorzy Kongresu pragną zwrócić uwagę na dorobek i rolę społecznego ruchu naukowego w rozwoju świadomości narodowej i rozwoju społeczno-ekonomicznego państwa.

Informacje na temat II Kongresu znajdują się na stronie www.rtn.pan.pl

Iwona Hofman

Prezes Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej